

М. М. Мартинюк,

Львівський Державний Інститут Фізичної Культури

ДО ДЖЕРЕЛ ТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ СПОРТОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Сучасний світ сьогодні на новому ви­току мовного пуризму (взяти хоч би закони про захист французької, італійської, іранської мов від чужих впливів). Тенденція до очищення української спортової термінології є цілком закономірна і на часі. Терміни різних видів спорту не однаково активно входять у розмовну лексику і тому потребують різного підходу. Найбільше занепокоєння викликає лексика, що обслуговує найбільш популярні, масові види спорту, зокрема, спортивні ігри та фізичну культуру. Ця лексика сьогодні неоднорідна, є великий пласт слів суто українських, є слова іноземного походження, є суржикові слова (що мають ознаки двох мов: української і російської, а також української та англійської), є відверті зросійщення. Тому виникає необхідність звернутися до джерел творення спортової термінології, спробувати ввести в обіг слова, що відповідають нормам українського словотвору, замінити ними не­вдалі терміни, що вживаються зараз. В Україні вже були традиції термінотворчої науки (Києво-Могилянська академія, Наукове Товариство ім. Т. Шевченка, “Рідна мова”, Інститут української наукової мови). Відомі такі подвижники термінологічної праці, як Г. Кониський, І. Верхратський, І. Франко, І. Огієнко — вчені, які заклали підвалини системної організації сучасних терміносистем. Саме їх практика термінотворення лягла в основу становлення української спортової термінології на теренах Західної України. А орієнтувалися вони на народно-розмовну мову, вживаючи вже відомі слова в новому, термінологічному значенні, великої ваги надавали також індивідуальному творенню слів-термінів народномовними засобами та структурному калькуванню з дотриманням характерних для української мови моделей словотворення. Цих основних засад дотриму-

вався і І. Боберський (“батько української фізкультури”) у своїй термінотворчій практиці, що нароблялася безпосередньо в рухивнях, на спортових майданах та апробувалася в спортових часописах. У сокільських виданнях уперше в українській спортивній термінології загально вживані слова стали вживатися як спортивні терміни: дружина, поле, ворота, кіш, булава, жердки, дрючок, драбина, линва, стрічка, петля, хвиля тощо. Це терміни, утворені поширеним в українській, як і в багатьох європейських мовах, способом-набуття словом нового термінологічного значення.

На зразок західноєвропейських термінів, у межах загальноновживаних в українській мові словотворчих процесів “викувалися” й інші спортивні терміни, що сприяли самоусвідомленню українців як сильної духом і тілом нації, що може розвивати тіловиховання і необхідну для цього українську словотворчість. До них відносяться терміни, утворені морфологічним способом. Зокрема, додавання до твірної основи специфічних, власне, українських іменникових афіксів: гаківка, кошівка, столівка, сітківка, лижня, біжня, скічня, плавання, веслування, стусан, відбиванка, ковзани, лещети, бігун, копун, змагун, лещетарство, санкарство і багато інших. Внутрішня форма слова при цьому має обов’язковий мотивований зв’язок на рівні семантики, що зумовлює творення того чи іншого терміну. Тому і терміни, утворені І. Боберським та його однодумцями за афіксальними моделями, вважаємо мотивованими. За загальнономовними словотвірними моделями творяться і спортивні терміни-складні слова: праворуч, ліворуч, тіловиховання, співгра, п’ятизмаг, десятизмаг тощо. Сучасна українська спортова термінологія не є однорідною, усталеною через примусовий, штучний напрям її

формування, що вилився у русифікацію, інтернаціоналізацію, які необхідно припинити-переглянути терміносистему з погляду її адекватності, суті номінованих понять, з'ясувати активні моделі термінотворення. Заміна окремих невдалих термінів вкрай необхідна. Часто для цього надається "забутий" термін, який найбільш точно передає зміст позначуваного ним поняття і певний час був у функціональному вжитку.

Скорочена доповідь із збірника "Матеріали" Всеукраїнської наукової конференції в жовтні 1996 році

Посередині Оксана Баюл в товаристві українських дівчат — Х. Ливицька, А. Ливицька, К. Кизик і Р. Лучкань, що з великим ентузіазмом хотіли впровадити Оксану в українське середовище. На жаль, Баюл пішла в російськомовне, яке довело її до руїни.

Жіноча відбиванкова (волейбольна) дружина "Ч. Січі". В першому ряді, від ліва: М. Слезинська, М. Яцикевич, К. Аштон. В другому ряді, від ліва: В. Рудакевич — провідник, Л. Рудакевич, Р. Пратт, К. Біскуп, А. Коган, Дж. Гемерка, К. Папа — тренер.

"Chornomorska Sitch" women's volleyball team. 1st row from the left: M. Sleszynsky, M. Jackevych, K. Ashton. 2nd row, from the left: Volodymyr Rudakevych, manager; L. Rudakevych, R. Pratt, K. Biskup, A. Kigan, J. Hemerka, K. Papa, coach.

Best Wishes from

NEWARK TRADE
Typographers